

مقاله پژوهشی: کارکرد فرماندهی و رهبری شهید سلیمانی

در مبارزه با داعش در عراق

ناصر پورصادق^۱، محسن چیدری^۲، حسن خلفی^۳

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۴/۰۵

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۲/۱۹

چکیده

یکی از اساسی‌ترین عوامل موفقیت سازمان‌های نظامی و امنیتی، به‌ویژه در بحران‌های، فرماندهی می‌باشد. شهید سلیمانی یکی از فرماندهان موفق ملی و در سطح محور مقاومت بودند که با سبک و سیره‌ی فرماندهی خود توانستند پیروزی‌های بزرگ و متعددی را نصیب محور مقاومت و ج.ا.ا. نمایند. هدف اصلی این تحقیق ارائه «الگوی فرماندهی و رهبری جهادی مبتنی بر سیره شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق» است. این پژوهش از لحاظ نوع، کاربردی - توسعه‌ای است؛ روش انجام این تحقیق توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری را صاحب‌نظران، خبرگان و فرماندهان محور مقاومت تشکیل دادند که دارای سوابق همکاری نزدیک و طولانی با شهید سلیمانی و حضور در محور مقاومت بودند. برای جمع‌آوری و تکمیل ادبیات تحقیق و ارائه مدل مفهومی، از روش مطالعات کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری اطلاعات الگوی تحقیق از روش تحقیقات میدانی و مصاحبه استفاده شد. پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی متن مصاحبه‌ها از طریق روش تحلیل مضمون در نرم افزار Maxqda ۲۰۲۰ وارد شدند. پس از تعیین گزاره‌های مرتبط با متن مصاحبه‌ها و با استناد و استفاده از آن‌ها مضامین پایه و اولیه را مشخص نموده و با استفاده از نرم افزار Maxqda ۲۰20 ضمن مشخص کردن واحدهای معنادار، بر اهمیت و مرتبط، مضامین اولیه و پایه تعیین گردید که شامل ۳۷۰ مضمون پایه می‌شود. مضامین اولیه سپس در فرآیند مضامین سازمان‌دهنده که تعداد آن‌ها به ۱۱ مضمون رسیده بود، قرار گرفتند و با دسته‌بندی مضامین سازمان‌دهنده متناسب با موضوع تحقیق، مضمون فراگیر تعیین شد و با تکیه بر مضمون فراگیر (بعد کارکردی و وظایف فرماندهی)، سازمان‌دهنده (مولفه‌ها) و پایه (زیرمولفه‌ها)، الگوی نهایی تحقیق ارائه شد.

واژگان کلیدی: الگو، سبک فرماندهی، داعش، شهید سلیمانی

۱ عضو هیئت علمی و مدرس دانشگاه عالی دفاع ملی.

۲ عضو هیئت علمی و مدرس دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.

۳ دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی نظامی، دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) hassanehsai63@gmail.com

مقدمه

با توسعه‌ی نفوذ انقلاب اسلامی در جهان به‌ویژه غرب آسیا، جبهه استکبار به سرکردگی امریکا برای مقابله با انقلاب به راه‌اندازی جنگ گسترده نیابتی در منطقه نموده و مناطق نفوذ ج.ا.ا را در کشورهایمانند سوریه، عراق، لبنان و یمن درگیر جنگی با ویژگی‌های جدید کرد که باعث رویارویی محور مقاومت به فرماندهی میدانی شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی با جبهه سلطه و نیروهای نیابتی آن‌ها شد.

یکی از عوامل موفقیت محور مقاومت در این صحنه، سبک و سیره فرماندهی بود. شهید سلیمانی که در صحنه‌های مختلف جهاد در دوران دفاع مقدس و پس از آن به عنوان یک فرمانده، نقشی فعال داشت و شخصیت او در بستر انقلاب اسلامی شکل گرفته بود به عنوان فرمانده میدانی انتخاب شد. یکی از دوره‌های مهم و حساس فرماندهی ایشان، فرماندهی میدانی محور مقاومت در منطقه و فرماندهی محور مقاومت برای مبارزه با داعش در عراق بود که با اجرای تدابیر مقام معظم رهبری^{مدظله‌العالی} و با استفاده از قابلیت‌های خود در فرماندهی و توانمندی‌های موجود در کشور، از ظرفیت موجود در مناطق گسترده‌ی محور مقاومت در منطقه بهره‌برداری کرده و با سیره‌ای جهادی که منبعث از تفکر اسلامی و ولایی بود به فرماندهی و رهبری محور مقاومت در مبارزه با داعش در عراق اقدام نمود.

بررسی سیره فرماندهی و رهبری شهید سلیمانی که توانست در کنار سایر عوامل تاثیرگذار بر این پیروزی بیانجامد از اهمیت زیادی برخوردار است که به نظر می‌رسد به صورت کامل تبیین نشده است. بنابراین محقق در صدد است تا این سبک و سیره را از مصاحبه با نزدیکترین افراد به شهید سلیمانی شناسایی، جمع‌بندی و آن را احصاء کند. مساله اصلی مدون نشدن سیره فرماندهی او به روش علمی در مبارزه با داعش در عراق است که می‌تواند به شناخت سبک فرماندهی و رهبری او به عنوان الگوی فرماندهی در محور مقاومت و بهره‌برداری از آن در صحنه‌های راهبردی و عملیاتی مشابه کمک نماید. علی‌رغم تلاش‌های صورت گرفته در این مورد، تاکنون تصویر روشنی از سیره فرماندهی و رهبری او در این صحنه ارائه نشده است؛ لذا این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال اساسی که الگوی فرماندهی و رهبری جهادی مبتنی بر سبک شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق در بعد کارکردی و وظایف فرماندهی چیست؟ می‌باشد.

مبانی نظری

پیشینه شناسی:

با بررسی همه‌جانبه آثار موجود در حوزه‌های مرتبط با مفاهیم سیره جهادی شهیدسلیمانی و برخی دیگر از فرماندهان که شامل رساله‌های دکتری، پروژه‌های تحقیقاتی مرتبط و مقالات چاپ‌شده در همایش‌ها و فصلنامه‌های علمی و پژوهشی داخلی و خارجی بود، برخی از اشتراکات استخراج گردید که به هم‌افزایی شناختی و استفاده از دستاوردهای آنان برای تحقیق حاضر منتهی شد. به‌طور مشخص، یکی از مهمترین دستاوردهای شناختی پژوهش‌های پیشین توجه به مفهوم مدیریت جهادی و سبک مدیریت و فرماندهی بوده است. که هر کدام از پژوهشگران متناسب با شرایط و موضوع تحقیق و از منظرهای مختلف به آن پرداخته بودند. مورد دیگری که در این پژوهش‌ها به آن پرداخته شده بود شخصیت، ویژگی‌ها، مدیریت و فرماندهی شهیدسلیمانی بود که می‌توان از برخی از این پژوهش‌ها در راستای غنی کردن پژوهش حاضر بهره‌برداری کرد. یکی دیگر از مواردی که می‌توان به آن اشاره کرد محیط انجام این پژوهش‌هاست که متعلق به محیط نظامی و نیروهای مسلح می‌باشد. در تحقیقات انجام‌شده اطلاعات کاربردی مناسبی پیرامون فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح و به‌صورت خاص در رابطه با موضوع پژوهش وجود دارد. اگرچه در پژوهش‌های مرتبط، تلاش‌هایی در جهت فهم دغدغه‌های تحقیق حاضر صورت گرفته است اما باین‌حال به دلیل عدم دسترسی کامل به منابع معتبر سایر پژوهشگران عزیز، همچنان نیازمند بررسی، تبیین و روزآمدسازی برخی از داده‌ها و تحلیل‌های علمی در این زمینه هستیم. به‌طور مشخص سیره فرماندهی و رهبری شهیدسلیمانی در مبارزه با داعش در عراق یکی از موضوعات مغفول مانده در پیشینه‌های مورد بررسی بوده است.

۱) پروژه تحقیقاتی تحت عنوان "مکتب شهیدسلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن‌ساز"، که در سال ۱۳۹۹ با مسئولیت فرمانده دانشگاه جامع امام حسین، علیه‌السلام سرتیپ دوم پاسدار محمدرضا حسنی‌آهنگر، و روح‌الله تولایی، فرمانده دانشکده و پژوهشکده مدیریت با هدف تبیین مکتب شهیدسلیمانی جهت استخراج الگوی مدیران جهادی تمدن‌ساز و تعمیم آن در ابعاد بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و گفتمان‌سازی مکتب شهیدسلیمانی در سطوح نیروهای مسلح، کشور و در سطح بین‌المللی انجام شد. کتاب‌های ذکر سلیمان (مجموعه مقالات روایت پژوهی افراد نزدیک به شهیدسلیمانی)، نطق سلیمان (مجموعه سخنرانی‌های محوربندی شده شهیدسلیمانی)، رهبران اخلاص‌مدار (تدوین شاخص‌های مدیریتی مکتب شهیدسلیمانی)، موردکاوی سیدالشهدای مقاومت (چهار روایت از شهید حاج قاسم سلیمانی)، فاتح دلها (تقابل

مکتب شهید سلیمانی و مکتب نظام سلطه)، نظریه نظام انقلابی در منظومه فکری امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، چکیده مقالات همایش، سایت و نرم‌افزار بانک اطلاعاتی چندرسانه‌ای شهید سلیمانی و بیش از ۳۱۵ مقاله از نتایج این همایش بود. (آهنگر و تولایی، ۱۳۹۹)

۲) پایان‌نامه دکتری تحت عنوان "ارائه الگوی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح از طریق تدوین تجارب نظام ج.ا.ا بر اساس گفتمان ولایت فقیه و قانون اساسی" در دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و مطالعات راهبردی، دانشکده دفاع ملی، توسط آقای محمد احدی با راهنمایی دکتر سید عبدالرحیم موسوی و دکتر سید محمد رضا شمس دولت‌آبادی. در سال ۱۳۹۵ انجام شده است. بر اساس یافته‌های تحقیق، معنویت محوری، قضیه‌ی اصلی در الگوی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح ج.ا.ا به شمار می‌رود که آن را از الگوی سایر کشورها متمایز می‌سازد. نقطه مرکزی در این الگو، «مکتبی بودن و محوریت ایمان و معنویت، فداکاری و شهادت‌طلبی» برای «حفظ نظام و انقلاب و حفظ تمامیت ارضی» بوده و «مدیریت و رهبری مقتدر، قاطعیت و اقتدار، نظم و انضباط و قانونمندی، عدالت محوری، شناخت و بصیرت، نیز مفصل‌بندی گفتمان را تشکیل داده و مهمترین مقوله‌ها در رتبه‌بندی آن‌ها به شمار می‌روند. (موسوی، دولت‌آبادی و احدی، ۱۳۹۵)

۳) مقاله «واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار» در صدد واکاوی سبک رهبری شهید قاسم سلیمانی به عنوان یکی از گونه‌های متعالی سبک رهبری است و با هدف ترسیم مؤلفه‌های سبک رهبری این فرمانده، به بررسی کتابخانه‌ای در زندگینامه، سخنرانی‌ها، یادداشت‌ها و وصیتنامه شهید پرداخته و سعی کرده است مولفه‌های سبک رهبری شهید سلیمانی را در مقایسه با سبک رهبری خدمتگزار به صورت کلی مورد بررسی قرار دهد.

۴) مقاله "اصول راهبردی حاکم بر مکتب سلیمانی" با تکیه بر کلام مقام معظم رهبری مدظله‌العالی در تبیین مکتب شهید سلیمانی و اصول راهبردی حاکم بر آن نوشته شده است. روش تحلیل از نوع استقراء اجتهادی و یا تحلیل محتوا می‌باشد و جامعه آماری آن وصیتنامه و سخنان شهید سپهد حاج قاسم سلیمانی و فرمایشات مقام معظم رهبری مدظله‌العالی و سخنرانی‌های هم‌زمان شهید بوده است. در این تحقیق پاسخ سؤال اصلی یعنی اصول حاکم بر مکتب شهید سلیمانی در چهار اصل خلاصه شده: ۱- اصول اندیشه‌ای یا معرفتی مکتب شهید سلیمانی ۲- اصول ارزشی مکتب شهید سلیمانی ۳- اصول الگویی یا روشی مکتب شهید سلیمانی ۴- اصول نمادی یا منشی مکتب شهید سلیمانی. (بابایی، ۱۳۹۹)

۵- مقاله "بررسی سبک شهید سلیمانی در تامین منابع مقاومت" ضمن بررسی برخی از اقدامات شهید سلیمانی در عرصه‌های فرهنگی، نظامی، اقتصادی و سیاسی، به مطالعه سبک تامین منابع

توسط این شهید عزیز پرداخته است. بر اساس یافته‌های این پژوهش شهید سلیمانی برای تامین منابع از شیوه‌های زیراستفاده می‌کردند: - استفاده از بودجه عمومی کشور و سایر رده‌های نظامی و انقلابی. - استفاده از بودجه عمومی دولت‌های مقاومت. - استفاده از کمک‌های مردمی داخل و خارج. - استفاده از وجوه شرعی و اوقاف. - استفاده از درآمدهای ناشی از سرمایه‌گذاری در داخل و خارج از کشور. - توانمندسازی اقتصادی هسته‌ها و حکومت‌های مقاومت. (لنگری و همکاران، ۱۳۹۹) اگرچه پژوهش‌های پیشین بخشی از نیازهای تحقیق حاضر را تأمین می‌نمایند لکن برای مرتفع ساختن مسائل و دغدغه‌های اصلی این پژوهش، نیاز به تدوین اثری علمی در چهارچوب تحقیق حاضر احساس شد. در نتیجه از حیث موضوع اصلی و متغیرهای کلیدی بحث، این تحقیق با پیشینه‌های مرتبط تفاوت اساسی دارد. همچنین در حوزه سطح تحلیل، در این تحقیق محورمقاومت و به ویژه سیره فرماندهی و رهبری شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق ملاک بررسی قرار گرفته که تفاوت معناداری با سایر تحقیقات مرتبط ایجاد کرده است. یکی دیگر از تفاوت‌های عمده تحقیق حاضر با پیشینه‌های مورد بررسی، سهم ویژه این تحقیق در استفاده از داده‌های معتبر و مستند است که به دلیل تجارب محقق در رابطه با موضوع پژوهش می‌باشد.

مفهوم شناسی:

فرماندهی: در ماده ۸ آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح، فرماندهی بر اختیاری اطلاق شده است که یک فرد در خدمت، به سبب شغل یا درجه و مسئولیتش در راستای انجام ماموریت محوله دارا می‌باشد. (آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح، ۱۳۶۹: ۱۴). از دیدگاه مقام معظم رهبری نیز «فرماندهی یک امر معنوی، یک نوع رهبری، یک نوع اداره همه‌جانبه و یک چیز متکی به ذهن و احساس و عمل و جسم و روح و با سازماندهی و شکل‌سازمانی صحیح است و جوهر فرماندهی، رهبری است.» (مقام معظم رهبری ^{مدظله‌العالی}، ۶۹/۱۰/۲۲)

سبک فرماندهی و رهبری: سبک رهبری شخص، الگوی رفتاری است که شخص هنگامی که سعی دارد بر فعالیت دیگران نفوذ کند، از خود نشان می‌دهد، آن‌گونه که به چشم دیگران می‌آید. گاهی سبک رهبری با شخصیت رهبر یکسان شمرده می‌شود و آن را تعبیر و تفسیری که دیگران از رفتارهای نسبتاً پایدار رهبر دارند، می‌دانند. (رضایان، ۱۳۸۳: ۱۸۸)

داعش: داعش یک اصطلاح رسانه‌ای متشکل از حروف اختصاری به نام یک گروه با تفکر سلفی (تکفیری-جهادی) به رهبری ابوبکر بغدادی است که با نام دولت اسلامی عراق و شام طی چند سال متوالی بخش‌هایی از کشورهای عراق، سوریه و ... را تحت کنترل خود درآورد. (کیخایی‌راد، ۱۳۹۵: ۴)

الگو: الگو بیانی ساده از یک پدیده واقعی است و در ارتباط با شناخت سیستم‌ها، یک الگو تصویر یا نمایشی از سیستم است که اجازه می‌دهد، سیستم و روابط بین اجزاء آن به صورت انتزاعی بررسی شوند. (Checkland, 1989:11)

چارچوب نظری:

پیشینه خدمتی شهید سلیمانی:

« قاسم سلیمانی، فرزند حسن و فاطمه سلیمانی، در سال ۱۳۳۷ در روستای قنات‌ملک از توابع شهرستان رابر به دنیا آمد. در سال ۱۳۵۶، به صورت قراردادی در سازمان آب کرمان مشغول به کار شد. تقریباً در همه حوادث انقلاب و پس از آن حضوری فعال داشت. قاسم سلیمانی در سال ۱۳۵۹ به صورت رسمی وارد سپاه شد. در ماه‌های پایانی سال ۱۳۵۹ به تهران اعزام شد و آموزش تخصصی فرماندهی را زیر نظر سردار شهید محمدناظری در پادگان امام علی علیه‌السلام سپری نمود. عملیات طریق‌القدس سرآغاز آشنایی قاسم سلیمانی با شهید حسن باقری بود. آشنایی مبارکی که پس از بازگشت قاسم سلیمانی به خوزستان، موجب شد که در جبهه شوش مسئولیت خطی به نام ثارالله از سوی حسن باقری (در تاریخ ۶۰.۰۷.۲۱) به وی سپرده شود. ابلاغ فرمانده تپیی در تاریخ ۱۳۶۰.۹.۲۱ برای او زده شد و یک سال بعد، حکم فرمانده لشکری حاج قاسم ابلاغ شد. ماموریت قاسم سلیمانی به عنوان فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله در جبهه‌های جنوب دو سال پس از پذیرش قطعنامه و تا سال ۱۳۶۹ ادامه داشت؛ همزمان به فرماندهی سپاه منطقه هفت (۱۳۶۷.۰۷.۲۱) و سپس به فرماندهی قرارگاه قدس (۱۳۶۸.۰۹.۲۱) که به منظور مقابله با اشرار مسلح ایجاد شده بود، منصوب شد.

در تاریخ ۷۶.۱۱.۱۵ رهبر معظم انقلاب و فرماندهی کل قوا مدظله‌العالی طی حکمی حاج قاسم سلیمانی را به فرماندهی نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی منصوب کردند. از دوره‌های مهم فرماندهی شهید سلیمانی در نیروی قدس تا قبل از پیدایش داعش می‌توان به، فرماندهی و مدیریت حادثه شهادت ۹ تن از دیپلمات‌های ج.ا.ا. ۱۳۷۷/۱۱/۱۷ توسط گروهی از افراطیون طالبان پس از تسلط این گروه بر بخش وسیعی از افغانستان و جلوگیری از جنگ فرسایشی با این گروه، عقب‌نشینی رژیم صهیونیستی از جنوب لبنان در خرداد ۱۳۷۹، حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و اشغال افغانستان و عراق در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳ توسط امریکا و متحدین این کشور و اقدام شهید سلیمانی برای بالا بردن هزینه حضور آن‌ها در منطقه، جنگ ۳۳ روزه و پیروزی حزب‌الله در سال ۲۰۰۶، شکست رژیم صهیونیستی در جنگ بیست و دو روزه رژیم غاصب علیه مردم بی دفاع

غزه (۱۳۸۷: دسامبر ۲۰۰۸) و کمک به مدیریت بحران سوریه که از سال ۱۳۹۰ شروع شد، اشاره کرد.

داعش با استفاده از شرایط بحرانی در سوریه و زمینه‌های موجود در عراق و پشتیبانی‌های حامیان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای خود توانست در مدت کوتاهی موصل را اشغال کرده و به بیش از یک‌سوم خاک عراق مسلط شود و مراکز حیاتی این کشور را مورد تهدید جدی قرار دهد. حضور داعش در عراق و شعارهای ضد شیعی و ضد ایرانی آن‌ها خطر بزرگی برای امنیت ملی ایران و عراق بود. سردار سلیمانی با استفاده از تمام ظرفیت محور مقاومت در عراق و همچنین ایجاد هماهنگی‌های مختلف در ابعاد سیاسی، نظامی، امنیتی و ... در داخل ج.ا.ا. به مبارزه با داعش در عراق پرداخت. در ماموریت آخر، روز سه‌شنبه مورخ ۱۱ دی ماه ۱۳۹۸ ایران را به مقصد سوریه ترک کرد. در روز چهارشنبه جلسه‌ای با سید حسن نصرالله برگزار کرد. در روز پنجشنبه آخرین هماهنگی‌های جبهه‌ی سوریه را با فرماندهان میدانی انجام داد، سپس با توجه به دعوت نخست‌وزیر عراق، سوریه را به قصد عراق جهت انجام یک سفر رسمی و دیدار با تعدادی از مسئولین عراقی ترک کرد. پس از ورود به عراق و استقبال رسمی، عازم محل اقامت بود که در ساعت یک‌و‌بسیست دقیقه نیمه‌شب ۱۳ دی ماه ۱۳۹۸، هواپیمای امریکایی به دستور مستقیم دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور امریکا در یک عملیات تروریستی خودروی حامل حاج قاسم سلیمانی، فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران اسلامی و همراهان وی را مورد حمله ناجوانمردانه قرار داد و ایشان را به همراه ابومهدی المهندس، فرمانده حشد الشعبی عراق، سردار حسین پورجعفری، شهروز مظفری‌نیا، هادی طارمی، وحید زمانی‌نیا و تعدادی از نیروهای مقاومت عراقی دیگر به شهادت رساند. (مصاحبه با ابوالحسنی، تهران: ۱۴۰۱)

شکل‌گیری داعش در عراق و مقابله با آن

الف - وضعیت سیاسی

دوره جدید عراق از سال ۲۰۰۳ با اشغال این کشور توسط امریکا آغاز می‌شود. عملیات نظامی امریکا برای سرنگونی نظام حکومتی حزب بعث با سرعت و موفقیت انجام شد. اما اقدامات آن برای برقراری نظام مطلوب خود و ساماندهی عراق جدید ناموفق بود؛ زیرا نیروهای سیاسی داخلی عراق با حمایت ج.ا.ا. چشم‌انداز متفاوتی برای عراق در نظر داشتند.

در روند سیاسی عراق جدید و در جریان تدوین و تصویب قانون اساسی و برگزاری انتخابات مجلس نمایندگان و تشکیل دولت، احزاب شیعه نزدیک به ایران توانستند به موفقیت برسند و نظام حکومتی (شیعه محور) را در عراق تشکیل دهند؛ اما این نظام حکومتی، نظامی مشارکتی و سهمیه‌ای با حضور اهل سنت و کردها بود و علاوه بر آن بخش‌هایی از اهل سنت افراطی برای براندازی این نظام حکومتی وارد فعالیتهای غیرقانونی و تروریستی شدند. برخی از احزاب کرد بر

اختلافات شیعه و سنی دامن می‌زدند و امریکا و بازیگران منطقه‌ای مانند ترکیه و سعودی نیز با هدف مقابله با نفوذ ایران و کاهش نقش شیعه در حکومت اقدام می‌کردند. انتخابات سال ۲۰۱۰ اوج رقابت‌های چندلایه در درون احزاب شیعه و نیز میان آن‌ها و رقبای سنی و سکولار و همچنین صحنه آشکار مداخله خارجی به سرکردگی امریکا، سعودی و قطر بود. چنددستگی شیعیان پیش از انتخابات سبب پیروزی ائتلاف مورد حمایت غرب و کشورهای سنی منطقه، یعنی «ائتلاف العراقیه» به ریاست ایادعلوی شد. اما اتحاد به‌هنگام شیعیان که پس از انتخابات تشکیل یافت سرانجام آن‌ها را تبدیل به فراکسیون بزرگتر مجلس کرد و به این ترتیب توانستند بار دیگر جایگاه ریاست دولت را به دست آورند. با وجود این، پیچیدگی‌های قانونی و نظام توافقی و مشارکتی و تقسیم پست‌های حکومتی بر اساس سهمیه‌بندی‌های حزبی باعث شد که انتخابات نخست‌وزیر نه ماه به طول بیانجامد.

پس از خروج امریکایی‌ها در دسامبر ۲۰۱۱ و کاهش نقش مستقیم امریکا در اداره امور عراق، با ایفای نقش موازنه‌سازی میان نیروهای رقیب توسط این کشور، بحران‌های سیاسی حکومت عراق به اوج خود رسید. در اواخر سال ۲۰۱۲ و به فاصله کوتاهی پس از شکل‌گیری بیداری اسلامی، منازعه اهل سنت با حکومت مرکزی و شیعیان از سطح احزاب و شخصیت‌های سیاسی و گروه‌های تروریستی به میان جامعه و سطح میداین و خیابان‌های شهرها گسترش یافت و حرکتی شورشگرانه در همه مناطق و استان‌های سنی‌نشین به وجود آمد. این تظاهرات و تحصن‌ها که تا پایان ۲۰۱۳ ادامه یافت و به همه استان‌های سنی‌نشین گسترش پیدا کرد، در آغاز با خواسته‌های اقتصادی و مطالبات سیاسی محدود همراه بود، اما در ادامه بعثی‌ها، جریان‌های تکفیری و داعش بر این موج سوار شدند و حرکت اعتراضی را به شورش عمومی علیه نظام حاکم تبدیل کردند. خواسته‌هایی مانند تغییر قانون اساسی و بازگشت بعثی‌ها به حکومت در صدر مطالبات قرار گرفت. به تدریج تظاهرات از وضعیت اعتراض سیاسی به توزیع سلاح، تشکیل شورای انقلابی و رفتن به فاز نظامی تغییر یافت و نیروهای مسلح داعش در میان تحصن‌کنندگان و خیمه‌های آنان در رمادی حاضر شدند. نتیجه نهایی این حرکت‌ها ظهور علنی داعش به صورت واحدهای نظامی و تصرف فلوجه و بخشی از جرف الصخر بود. در واقع آغاز تسلط و حاکمیت سرزمینی داعش بر بخش‌هایی از خاک عراق از سقوط فلوجه آغاز شد و سقوط موصل و مناطق دیگر در حدود شش ماه بعد اتفاق افتاد. (نیک‌منش، ۱۳۹۹: ۱۹-۲۴)

ب- وضعیت امنیتی

پس از اشغال عراق در سال ۱۳۸۲ (۲۰۰۳)، همه نهادهای امنیتی عراق منحل شدند. این وضعیت زمینه مناسب برای پیدایش و توسعه سازمان‌های تروریستی را فراهم ساخت. اعضای سازمان

القاعده از خارج وارد عراق شدند و بازماندگان نظام حزب بعث هم با تشکیل سازمان‌های جدیدی که اغلب نام و عنوان اسلامی داشتند، شورش مسلحانه را علیه روند سیاسی جدید عراق و در واقع در ضدیت و جنگ بین شیعیان و اهل سنت به راه انداختند.

ارتش و پلیس جدید عراق با گزینش، آموزش، سازماندهی و تجهیز از سوی امریکا تشکیل شدند. در کنار آن‌ها امریکایی‌ها از طریق مذاکره با بعثی‌ها و گروه‌های اهل سنت، گروه‌های تروریستی سنی خارج از القاعده را جذب کرده و با ترکیب آن‌ها با نیروهای عشایری، سازمانی به نام «شوراهای بیداری»، «مجالس صحوه» ایجاد کردند که به مقابله با القاعده پرداخته و توانستند آن را تا حد زیادی به‌ویژه در استان الانبار سرکوب و محدود سازند. با خروج ارتش امریکا در سال ۲۰۱۱ این نیروها از سوی دولت عراق مورد حمایت قرار نگرفتند و غیر از بخشی از آن‌ها که در پلیس ادغام شدند، مابقی تعطیل شدند.

در سال ۲۰۱۱ عراق دارای ۹۳۰ هزار نیروی مسلح رسمی بود. علی‌رغم بزرگی پلیس و ارتش عراق و فعالیت پنج نهاد اطلاعاتی و ضدتروریستی، فعالیت القاعده عراق که از مقطعی نام آن به «دولت اسلامی عراق» تبدیل شد، از سال ۲۰۱۲ یعنی پس از خروج ارتش امریکا، رو به افزایش گذاشت و آمار و اقدامات تروریستی بالا رفت.

پس از آن که حرکت اعتراضی و شورشگرانه اهل سنت افراطی بیش از یک سال ادامه یافت، دولت نوری مالکی تصمیم گرفت به آن پایان دهد و با اعزام نیروهای امنیتی، چادرهای تحصن‌کنندگان در رمادی را جمع‌آوری کرد، اما در مقابل، داعش با استفاده از این وضعیت با آغاز عملیات نظامی گسترده خود، شهر فلوجه و بخشهایی دیگر از استان الانبار را تصرف کرد. این اقدام که در نخستین روزهای دی ماه ۱۳۹۲ و روزهای آخر ۲۰۱۳ اتفاق افتاد، آغاز حاکمیت سرزمینی داعش بر قسمت‌هایی از خاک عراق بود. پس از سقوط فلوجه، طی حدود ۶ ماه تا سقوط موصل، نیروهای مسلح گوناگون عراق عملیات‌های زیادی را در استان الانبار انجام دادند، اما با موفقیت همراه نبود و حضور داعش در این استان تثبیت شد. در مجموع در شش ماهه قبل از سقوط موصل که همزمان با ۶ ماهه پایانی دولت نوری مالکی بود، بحرانی بودن اوضاع امنیتی و روند خطرناک آن برای عراق تا حد زیادی روشن بود. (همان: ۲۴-۲۹)

در نهایت، با طراحی و پشتیبانی امریکایی‌ها و برخی از کشورهای منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای و با توجه به ایجاد زمینه‌هایی مانند: وجود تعداد قابل توجهی از نیروهای افراطی تکفیری در منطقه و عراق، احساس خلاء در میان بخش قابل توجهی از اهل سنت در خصوص فقدان حکومت به شکل خلافت اسلامی، عدم کارآیی نظام دفاعی، امنیتی و اطلاعاتی دولت عراق، فعالیت‌های وسیع بعثی‌ها، همراهی برخی از شیوخ قبائل با تکفیری‌ها و وجود برخی دیگر از زمینه‌های داخلی در

عراق باعث پیدایش، نفوذ و گسترش داعش و تسلط آن بر مناطق وسیعی از این کشور شد که در حداقل زمان توانستند بر بیش از یک سوم عراق تسلط پیدا کرده و شهرهای مهمی مانند موصل، تلعفر، بیجی، فلوجه، تکریت و ... را به تصرف خود دریاورند و به دروازه‌های بغداد، مراکز حساس و حیاتی عراق و مرزهای ج.ا.ا. برسند.

ج- مقابله با داعش در عراق

هدف اصلی از ایجاد داعش در عراق ضربه زدن به ج.ا.ا. و تضعیف آن بود. خیلی از مسئولین امریکایی به این موضوع اشاره کرده‌اند. شکل‌گیری و گسترش داعش دارای دو دلیل و علت داخلی و خارجی بود. دلیل داخلی آن، وجود زمینه تفکر افراطی بین برخی از مسلمانان تندرو سلفی، سرخوردگی و احساس شکست برخی از شخصیت‌ها، گروه‌ها و احزاب، مانند حزب شکست‌خورده بعث عراق بود و دلیل خارجی آن سوءاستفاده رژیم‌های استکباری و سلطه‌گری مانند امریکا از آن برای پیشبرد سیاست‌های شیطانی خود در منطقه برای مقابله با نظام اسلامی، ایجاد امنیت برای رژیم صهیونیستی، زمینه‌سازی برای ایجاد خاورمیانه جدید و ایجاد ائتلاف و جنگ مذهبی بین مسلمانان برای تضعیف قدرت جهان اسلام بود. ج.ا.ا. با درک اهمیت این موضوع، به موقع وارد عمل شد و با فرماندهی میدانی شهیدسپهداج قاسم سلیمانی و مشارکت عظیم مردم و مجاهدین مومن عراقی به مقابله و مبارزه موثر با این گروه دست‌نشانده استکبار و ارتجاع پرداخت. اطلاع رسانی و هشدار به دولت عراق قبل از ورود گسترده داعش، اقدامات اولیه برای حفظ مراکز حیاتی در مراحل ابتدایی گسترش داعش، انجام عملیات‌های اولیه برای متوقف کردن پیشروی داعش، کمک به سازماندهی و آموزش نیروهای داوطلب مردمی، تجهیز و به کارگیری نیروهای حشدالشعبی، مساعدت به ارتش عراق در حوزه‌های مختلف، مشارکت فعال در طراحی عملیات‌های اصلی و انجام اقدامات مستشاری در تخصص‌های مختلف از جمله اقدامات ج.ا.ا. در مبارزه با داعش در عراق بود. (مصاحبه با چیذری، تهران: ۱۴۰۱)

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در قالب گروه‌های مستشاری به فرماندهی شهیدسلیمانی از روزهای اول با سازماندهی گروه‌های مقاومت و آموزش، پشتیبانی همه‌جانبه تسلیحاتی و تجهیزاتی از راه زمین و هوا و استقرار در محورهای پیشروی داعش با هدف و اولویت عدم دسترسی داعش به مرکزیت حکومت در بغداد، خارج نمودن حرم‌های شریف ائمه معصومین، از جمله سامرا از محاصره، جلوگیری از قتل‌عام در مناطق محاصره‌شده و همچنین جلوگیری از توسعه وضعیت داعش به سمت مرزهای ج.ا.ا.، اقدامات مقابله‌ای و تثبیت دشمن تکفیری در مناطق اشغالی را انجام داد.

پس از فتوای حضرت آیت‌الله سیستانی، مردم عراق از تمامی اقشار و صنوف عازم جبهه‌ها شدند. گروه‌های مقاومت شکل یافته و سازماندهی شده از زمان دفاع مقدس مانند سازمان بدر، و بعد از انتفاضه ۱۹۹۱ میلادی مانند کتائب حزب‌الله، عصائب اهل حق و... توسط نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ظروف مناسبی برای جذب و سازماندهی این حجم گسترده از نیروهای داوطلب شدند که با آموزش‌های فشرده در مراکز آموزشی حاشیه مرز ج.ا.ا و به کارگیری آن‌ها در دفاع، تثبیت و زمین‌گیر نمودن داعش انجام شد. (معاونت عملیات نقسا: ۱۳۹۷) به طور کلی عملیات‌های اجرا شده توسط نیروهای مقاومت در عراق را می‌توان به سه دسته عملیات‌های تثبیت، عملیات‌های موضعی و عملیات‌های بزرگ به شرح زیر تفکیک کرد:

دفاع و متوقف کردن پیشروی داعش

این دسته از عملیات‌ها به منظور دفع کردن تهدیدات داعش و متوقف کردن پیشرویهای آن‌ها صورت گرفت؛ بیشتر این عملیات‌ها در محورهای بغداد، بابل، صلاح‌الدین و دیالی طرح‌ریزی و اجرا شد.

عملیات‌های موضعی و محدود

پس از متوقف کردن دور تک داعش و جلوگیری از پیشروی و توسعه مناطق اشغالی، حشدالشعبی با کمک گروه‌های مستشاری سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و حزب‌الله لبنان اقدام به طراحی و اجرای عملیات‌های محدود و کوچک نمودند. این نوع از عملیات‌ها در مقیاس کوچک، برای پاکسازی برخی مناطق از اشغال عناصر داعش انجام گرفت؛ لازم به ذکر است تعدادی از این عملیات‌ها به مثابه مرحله دوم جهت تثبیت مواضع دفاعی بوده است.

عملیات‌های بزرگ

این نوع از عملیات‌ها در مقیاس بزرگ و با مشارکت تمام گروه‌های مقاومت که در برخی از موارد یگان‌هایی از ارتش و پلیس عراق هم در سازمان رزمی حشدالشعبی قرار می‌گرفتند برای آزادسازی و بازپس گرفتن مناطق گسترده از اشغال داعش و بازگرداندن آن به دولت مرکزی طرح-ریزی و اجرا شدند. نقش گروه‌های مستشاری ج.ا.ا به‌ویژه حضور میدانی و فرماندهی شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی در اشراف و اداره صحنه‌های عملیاتی از مرحله‌ی تهیه طرح تا تقسیم مسئولیت عملیاتی بین یگان‌های عمل‌کننده و هدایت یگان‌ها تا تحقق اهداف عملیاتی و شکست کامل دشمن در محورهای عملیاتی فصل الخطاب و تعیین‌کننده بود. عملیات‌های بزرگ شامل ۳۲ عملیات به شرح زیر می‌باشند:

عملیات آزادسازی جاده دجیل - سامرا، عملیات آزادسازی آمرلی و جاده کرکوک، عملیات آزادسازی آزادسازی پل زرگه، عملیات آزادسازی جرف النصر، عملیات آزادسازی سعیدیه و جلولا، عملیات آزادسازی بلد و ضلوعیه، عملیات آزادسازی مقدادیه، عملیات آزادسازی شرق

دجله، عملیات آزادسازی تکریت، عملیات آزادسازی غرب دجله، عملیات آزادسازی نثرار، عملیات آزادسازی بیجی، عملیات آزادسازی صقلاویه، عملیات آزادسازی بیجی، عملیات آزادسازی بیجی، عملیات آزادسازی جزیره سامراء، عملیات آزادسازی فلوجه، عملیات آزادسازی جزیره خالدیه، عملیات آزادسازی جاده استراتژی و عدایه، عملیات آزادسازی فرودگاه تلغفر، عملیات آزادسازی تل عبطه، عملیات آزادسازی اشوه، عملیات آزادسازی الحضر، عملیات آزادسازی بعاج و قیروان، عملیات آزادسازی معبر الولید، عملیات آزادسازی تلغفر، عملیات آزادسازی عکاشات، عملیات آزادسازی حویجه، عملیات آزادسازی کرکوک، عملیات آزادسازی قائم، عملیات پاکسازی صحرا، عملیات پاکسازی صحرا. (معاونت عملیات نقسا، ۱۳۹۷)

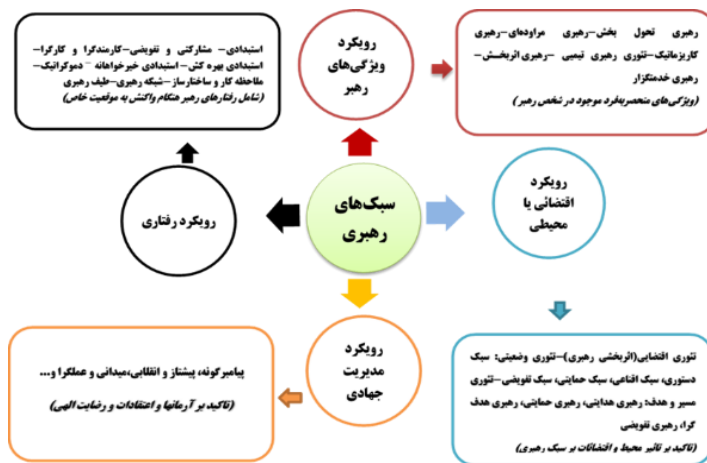
سبک و سیره فرماندهی و رهبری

استاد شهید مطهری در تبیین مفهوم سیره می‌فرماید: «سیر؛ یعنی حرکت، رفتن، راه رفتن. «سیره» یعنی نوع راه رفتن. سیره بر وزن فعله است و فعله در زبان عربی دلالت بر نوع می‌کند. مثال: جَلَسَ یعنی نشستن و جَلَسَ یعنی سبک و نوع نشستن، این نکته‌ی دقیقی است. سیر یعنی رفتن، رفتار، ولی سیره یعنی نوع و سبک رفتار. آنچه مهم است شناختن سبک رفتار پیغمبر است. آن‌ها که سیره نوشته‌اند، رفتار پیغمبر را نوشته‌اند. این کتاب‌هایی که ما به نام «سیره» داریم سیر است نه سیره. مثلاً سیره حلبیه سیر است نه سیره؛ اسمش سیره هست، ولی واقعه سیر است. رفتار پیغمبر نوشته شده است؛ نه سبک پیغمبر در رفتار؛ نه اسلوب رفتار پیغمبر، نه مند پیغمبر.» (مطهری، ۱۳۸۸)

یکی از مباحث مهم سازمان‌های نظامی، مسئله فرماندهی و مدیریت آن است. بی‌تردید، توسعه و پیشرفت هر سازمان و یگان نظامی نیز به طور عمده، مرهون موفقیت‌های به دست آمده از ناحیه فرمانده آن می‌باشد. فرماندهی هم دارای اوصاف رهبردی بوده و جوهر فرماندهی را رهبری تشکیل می‌دهد. (بوالحسنی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷۹ و ۱۸۰) دیدگاه‌های متنوعی درباره‌ی رهبری وجود دارد و دانشمندان علوم مدیریت نظرات مختلفی را درباره‌ی آن مطرح کرده‌اند که در نتیجه‌ی آن رویکردهای مختلفی درباره‌ی رهبری به وجود آمده است. «در دیدگاه صاحب‌نظران سه رویکرد اصلی در رهبری وجود دارد که سبک‌های مختلف رهبری باتوجه به این رویکردها و متناسب با آن‌ها ایجاد شده‌اند. این سه رویکرد عبارتند از: ۱- رویکرد صفات و ویژگی‌های رهبری ۲- رویکرد رفتار رهبری ۳- رویکرد موقعیتی یا موقعیت رهبری» (بختیاری، ۱۳۹۸: ۳۳)

در کنار سبک‌های فوق؛ سبک مدیریت جهادی که در دهه‌های اخیر به صورت مداوم توسط مقام معظم رهبری ^{مدظله‌العالی} تبیین شده و مکرر به آن پرداخته می‌شود، مفهومی تولدیافته از انقلاب اسلامی و رشدیافته در بستر و فرایند تشکیل نظام اسلامی براساس و پایه‌ی اسلام ناب و نظریه‌ای برگرفته از ولایت فقیه است. «مدیریت جهادی، یادگاری است گرانسنگ از دوران دفاع و حماسه، که در آن

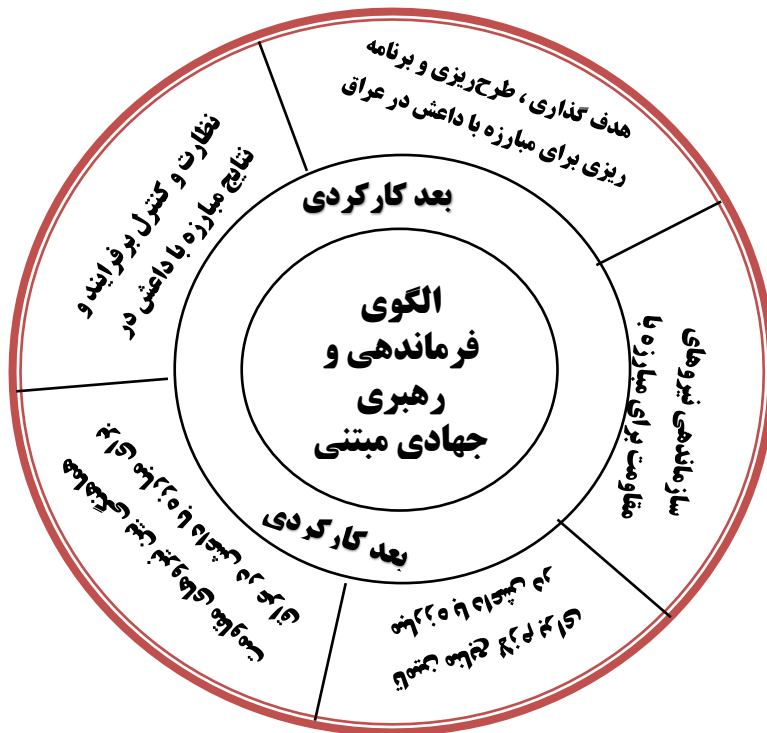
تهیه و تجهیز سرمایه‌های انسانی و مادی و برنامه‌ریزی فعالیت‌ها و انجام اقدامات، همه در فضایی برگرفته از آموزه‌های اصیل دینی صورت می‌گرفته است؛ که مهم‌ترین ویژگی آن ذوب اراده انسان در اراده الهی بوده و البته نماد این امتزاج عاشقانه فرمان‌بری آگاهانه از ولی امر یا ولی فقیه زمان است. لذا از مؤلفه‌های کلیدی مدیریت جهادی، عقل و عشق است. به عبارتی مدیریت جهادی با بهره‌گیری از ابزار علم و فناوری و هم‌جهت با اراده‌ی الهی و بر اساس نقشه‌ی الهی به تمشیت امور می‌پردازد. پیروزی انقلاب اسلامی ایران، تجارب دوران دفاع مقدس و سازندگی روستاها و صدها موفقیت علمی و عملی دیگر در سطح کشور و حتی پیروزی مقاومت حزب الله لبنان در برابر رژیم تا دندان مسلح صهیونیستی، همه بیانگر کارآمدی مدیریت جهادی در عرصه‌های سنگین و پیچیده است.» (هزاوه، ۱۳۹۳: ۴۱ و ۴۲)

شکل ۱: رویکردهای اصلی سبک رهبری

در پژوهشی که در مرکز امامت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی انجام گرفته، ابعاد و حوزه‌های سبک فرماندهی و مدیریت در سپاه، شامل رفتار نسبتاً پایدار فرمانده در بعد گروه‌های مخاطب (فرماندهان و مدیران، کارکنان تحت امر، همکاران هم‌طراز و مافوق)، بعد محیطی (محیط ماموریتی و محیط عمومی) و بعد وظایف (فرماندهان و مدیران، هدف‌گذاری، طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی، سازماندهی، تامین منابع، هماهنگی و نظارت و کنترل) بیان شده است. (گروه مولفان، ۱۳۹۴: ۴۲)

مدل مفهومی تحقیق با توجه به مطالعات انجام گرفته به شکل صفحه بعد بیان می‌شود:

شکل ۲: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از لحاظ نوع، کاربردی- توسعه‌ای است؛ کاربردی است زیرا به سبک و سیره فرماندهی شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق پرداخته و الگویی برای آن ارائه داده و از نتایج تحقیق در فرآیند الگو، بهره گرفته است و از آن جهت که موجب توسعه ادبیات، مفاهیم و موضوعات محور مقاومت می‌گردد توسعه‌ای محسوب می‌شود.

این تحقیق با هدف اکتشاف سازه‌های موضوع یعنی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها با روش توصیفی- تحلیلی انجام می‌شود. جمع‌آوری داده، با استفاده از مصاحبه و سخنرانی‌های افراد مرتبط با موضوع تحقیق صورت گرفته و برای شناخت و درک تجارب افراد و تفاسیر آنان در زمینه سبک فرماندهی ایشان، از نظرات خبرگان و صاحب‌نظران در این حوزه بهره‌برداری شده است. در این تحقیق از روش تحلیل مضمون برای تعیین روابط بین متغیرها (ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها) استفاده شد. در نهایت الگوی فرماندهی و رهبری جهادی مبتنی بر سیره شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق در بعد کارکردی ارائه گشت.

قلمرو موضوعی تحقیق حاضر در حوزه علوم فرماندهی و مدیریت، قلمرو مکانی تحقیق شامل کشور عراق و ج.ا.ا، و قلمرو زمانی بر تحولات پس از ایجاد داعش در سال ۱۳۹۲ تا شهادت شهید سلیمانی در ۱۳ دی ۱۳۹۸ تعیین شده است.

جامعه آماری تحقیق شامل فرماندهان محور مقاومت، فرماندهان ارشد نظامی ایرانی و عراقی و مسئولین سیاسی و اساتید برجسته مرتبط با صحنه مبارزه با داعش در عراق می‌باشند که دارای سابقه‌ی آشنایی با شهید سلیمانی، محور مقاومت و صحنه مبارزه با داعش در عراق باشند. برای دستیابی به اهداف تحقیق از روش نمونه‌ی هدفمند منتخب استفاده شد و مصاحبه‌ها با افراد تا رسیدن به اشباع نظری در رابطه با موضوع تحقیق ادامه یافت. به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و روش میدانی بهره‌برداری شد. در این پژوهش جهت رسیدن به پاسخی مناسب برای پرسش‌های تحقیق، از روش تحلیل مضمون استفاده شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

برای رسیدن به الگوی تحقیق، مجموعه‌ای از داده‌ها شامل مصاحبه با معاونین شهید سلیمانی در نیروی قدس و در مبارزه با داعش، فرماندهان گروه‌های مقاومت عراق و حشد الشعبی، مسئولین سیاسی ج.ا.ا در عراق در دوره مبارزه با داعش و همچنین مطالب اظهار شده توسط مسئولین محور مقاومت در کشورهای مختلف و برخی از فرماندهان و مسئولین مرتبط با موضوع در کشور جمع‌آوری و از طریق روش تحلیل مضمون، استخراج و دسته‌بندی شدند. سپس با توجه با اشراف به داده‌های موجود به دلیل مصاحبه محقق با مصادر داده‌ها و مطالعه چندین باره متون، گزاره‌های تحلیلی استخراج شده و تدوین گردید.

پس از تدوین و دسته‌بندی گزاره‌ها، با استفاده از نرم افزار مکس کیودا، مضامین پایه با استناد و ارجاع به منابع، در گروه‌های مشابه و منسجمی تعیین شدند. پس از تعیین مضامین پایه از گزاره‌ها و دسته‌بندی آن‌ها به تعداد 370 مضمون، مضامین سازمان‌دهنده که تعداد آن‌ها به 11 مضمون رسیده بود، مشخص شدند با دسته‌بندی مضامین سازمان‌دهنده متناسب با موضوع تحقیق، مضمون فراگیر شامل رفتار و عملکرد شهید سلیمانی در انجام وظایف فرماندهی در حوزه مبارزه علیه داعش در عراق تعیین شد.

در واقع مجموع مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب اصلی الگوی فرماندهی و مدیریت جهادی مبتنی بر سیره شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق را شامل می‌شود که بر پایه داده‌های مطمئن و موثق و با مصاحبه با نزدیک‌ترین افراد به شهید سلیمانی که در صحنه مبارزه با داعش در عراق حضور داشته و یا به نوعی با این موضوع مرتبط بودند جمع‌آوری و تدوین شده و با روش تحلیل مضمون و با استفاده از نرم افزار مکس کیودا ۲۰۲۰، مشخص و تعیین گردیدند.

در ادامه مضمون فراگیر به همراه مضامین سازمان دهنده به شرح صفحه بعد بیان می‌شود:

جدول ۱: مولفه‌های بعد کارکردی

مضمون فراگیر	ردیف	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
کارکردی و وظایف	۱	طراحی و برنامه ریزی	۵۷
	۲	سازماندهی	۲۳
	۳	پشتیبانی و بسیج منابع	۲۵
	۴	آموزش	۳۴
	۵	هماهنگی	۱۴
	۶	هدایت و فرماندهی	۵۰
	۷	نظارت و پیگیری	۴۹
	۸	تصمیم‌گیری	۴۲
	۹	مستشاری	۱۲
	۱۰	دیپلماسی	۱۹
	۱۱	اطلاعات و عملیات	۴۵
		جمع	۳۷۰

جدول ۲: الگوی فرماندهی و رهبری جهادی مبتنی بر سیره شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق در بعد کارکردی

بع د	مولفه‌ها	شاخص‌ها
نوع رفتار نسبتاً پایدار شهید سلیمانی در بعد کارکردی	طراحی و برنامه‌ریزی	پیش بینی حمله داعش به عراق - عملکرد زیرساخت‌ساز - معماری با بصیرت مقاومت - نگاه راهبردی به آینده مقاومت در عراق - ایجاد هم‌افزایی در مقاومت - برآورد صحیح از خودی قبل از عملیات - برگزاری جلسات شور ستادی قبل از عملیات - بررسی طرح‌ها و نقشه‌ها قبل از عملیات - طرح‌ریزی موفق اکثر عملیات‌ها - فصل الخطاب در طرح‌ریزی - شناخت نقطه کانونی بحران - تمرکز بر اهداف
	سازماندهی	ایجاد هدفمند ساختار و سازمان - تشکیل سازمان بر مبنای مقاومت برای مقابله با داعش - سازماندهی متناسب نهضتی در عراق - سازماندهی متناسب با شرایط دشمن و محیط
	پشتیبانی و بسیج منابع	برنامه‌ریزی مطلوب برای منابع انسانی و مالی - بهره‌برداری از همه منابع در اختیار - تامین منابع مبارزه با داعش در عراق از طرق مختلف - انتقال سلاح و تجهیزات از مسیرهای مختلف - تجهیز به هنگام نیروهای نظامی و مردمی عراق - بهره‌برداری مناسب از سلاح‌ها و تجهیزات
	آموزش	ایجاد کادر و مراکز آموزشی برای مقاومت در عراق - آموزش‌های خاص به برخی از گروه‌های مقاومت - سرعت در برگزاری دوره‌های آموزشی به حشدالشعبی - آموزش تخصصی نیروهای حشدالشعبی در مراکز آموزشی کشور - آموزش نیروهای حشدالشعبی در میدان - استفاده از ظرفیت محور مقاومت برای تربیت نیروهای مقاومت عراق - اشراف، پیگیری و نظارت بر تربیت فرماندهان - مدیریت سرمایه انسانی مبتنی بر مکتب اسلام - رشد تدریجی افراد در میدان - نگاه جامع برای تربیت کادر مقاومت
هماهنگی	ایجاد هماهنگی بین گروه‌های عراقی - هماهنگی نهادها و مسئولین ج.ا.ا - هماهنگی بین نیروهای مقاومت و دولت عراق - ایجاد تعامل با تمام سطوح در ماموریت	

فرماندهی و هدایت فرماندهی	فرماندهی و هدایت معنوی- هدایت اقتاعی - هدایت و فرماندهی همه‌جانبه عملیات‌ها- سبک فرماندهی نبرد غیر مستقیم- فرماندهی فناورانه- عدم اجازه تثبیت و زمان به دشمن- هدایت عملیات مبتنی بر قدرت- اعمال قدرت نرم
نظارت و پیگیری	کنترل فرماندهان از طریق نیروهای نهضتی و جزء- نظارت و کنترل با حضور در میدان- ارزیابی مستمر و دائمی مدیران و فرماندهان- نظارت و کنترل در مرکز فرماندهی و کنترل- تشویق حداکثری و تنبیه حداقلی- پیگیری در شرایط مختلف و بدون ساختار معمول- پیگیری مستمر بعد از دستور تا حصول نتیجه - پیگیری مستمر احوال خانواده های شهدا- پیگیری شخصی موارد خاص
تصمیم‌گیری	تصمیم‌گیری مبتنی بر اقتاع جمع- تصمیمات مبتنی بر معرفت دینی- تصمیم‌گیری به موقع- تصمیم‌گیری با اطمینان کامل- تصمیم قاطع و سریع- تصمیم‌گیری موثر در شرایط بحرانی- دارای دیدگاه راهبردی در تصمیم‌گیری- اصلاح تصمیمات نادرست
مستشاری	قرار دادن مستشار همراه فرماندهان حشدالشعبی- مشاوره امین و کاردان برای مسئولین عراقی- عملکرد قوی در حوزه مستشاری- مسبشار نظامی تمام عیار در عراق
دیپلماسی	محور وحدت احزاب عراقی همگرا- ایجاد اجماع در سطح سیاسی- توجه هم‌افزا به میدان و دیپلماسی- ارائه طرح‌های دیپلماتیک خلاقانه
اطلاعات و عملیات	حضور در خط برای کسب و تکمیل اطلاعات- بهره‌برداری از اطلاعات با اهداف مختلف- داشتن منابع اطلاعاتی متعدد- تقاطع‌گیری اطلاعات از مصادر و سطوح مختلف- جمع‌آوری، شناخت، تجزیه و تحلیل سازمان دشمن- ریسک‌پذیری مبتنی بر تسلط اطلاعاتی- تاکید بر حفظ جان و آبروی نیروها- برخورد شدید با جاسوسی- تاکید بر توسعه خود حفاظتی- باورمند به عمق بخشی و متناسب‌سازی حفاظت

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه‌گیری

بدون تردید یکی از عوامل مهم موفقیت سازمان‌های مختلف در رسیدن به اهداف، فرماندهی و رهبری می‌باشد. شهید سلیمانی که پرورش یافته مکتب امام خمینی، رضوان‌الله‌تعالی‌علیه و مقام معظم رهبری مدضله‌العالی بوده و در بستر انقلاب اسلامی به عنوان فرمانده از بدو انقلاب حضور داشته و شخصیت او شکل گرفته بود؛ با سبک و سیره فرماندهی خود در مبارزه با نیروهای تروریستی و تکفیری در منطقه، به ویژه داعش در عراق کاملاً موفق عمل کرده و پیروزی‌های بزرگی را نصیب محور مقاومت و جمهوری اسلامی ایران کرد که بخش زیادی از این موفقیت به دلیل سبک فرماندهی ایشان بود. در نهایت الگوی نهایی فرماندهی و رهبری جهادی مبتنی بر سیره فرماندهی شهید سلیمانی در مبارزه با داعش در عراق در بعد کارکردی ارائه می‌شود.

شکل ۳: الگوی نهایی تحقیق

ب- پیشنهادها

۱. بهره‌برداری از پژوهش انجام شده در متون آموزشی مرتبط با فرماندهی و مدیریت در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی نظامی..
۲. برنامه‌ریزی و اجرای دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی درباره سبک فرماندهی و رهبری شهید سلیمانی در محور مقاومت.
۳. ایجاد زمینه نظریه‌پردازی در خصوص سبک فرماندهی در محور مقاومت با تطبیق و بررسی پژوهش حاضر و سایر پژوهش‌های معتبر انجام شده در خصوص سبک رهبری امامین انقلاب و فرماندهان محور مقاومت.
۴. برگزاری نشست‌های علمی و همایش‌هایی در خصوص سبک فرماندهی شهید سلیمانی در محور مقاومت.

فهرست منابع:**الف - منابع فارسی**

- آهنگر، محمدرضا و تولایی، روح‌الله، (۱۳۹۹)، مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن‌ساز، دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام، دانشکده و پژوهشکده مدیریت
- آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح (۱۳۶۹)، مصوب فرماندهی کل قوا.
- موسوی، سید عبدالرحیم، شمس‌دولت‌آبادی سیدمحمدرضا و احدی، محمد (۱۳۹۵) "ارائه الگوی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح از طریق تدوین تجارب نظام ج.ا.ا بر اساس گفتمان ولایت‌فقیه و قانون اساسی" تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و مطالعات راهبردی، دانشکده دفاع ملی.
- ابوالحسنی، محمدمهدی (۱۴۰۱)، مصاحبه با هم‌رزم و از نیروهای شهید سلیمانی از آغاز دفاع مقدس تاکنون. تهران ۱/۶/۱۴۰۱
- بابایی طلائی، محمدمباقر (۱۳۹۹). فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هجدهم، شماره ۸۲، زمستان ۹۹
- ابوالحسنی، خسرو - بیک‌بیلندی، علی‌اصغر و روشنی، رضا. (۱۳۹۸). فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هفدهم، شماره ۷۷، پاییز ۹۸
- بختیاری، لطفعلی (۱۳۹۸)، «الگوی توسعه‌ی مدیران ارزش‌مدار»، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- چپ‌دزی، محسن (۱۴۰۱)، «مصاحبه با مسئول عملیات و آموزش نقسا»، مصاحبه‌کننده: حسن خلفی، تهران: ۱۴ آذر ۱۴۰۱.
- رضاییان، علی (۱۳۸۳)، «مبانی مدیریت رفتار سازمانی»، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- کیخایی‌راد، هادی (۱۳۹۵) «داعش دولت ضد اسلام»، تهران: نام‌آوران ماندگار.
- لنگری، علینقی، سلگی، محمد - مرتضی‌تبا، حمید - اسلام‌جو، علی و شیرمردی، حسین (۱۳۹۹). مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، مکتب شهید سلیمانی، الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن‌ساز، دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام - زمستان ۱۳۹۹ - شماره ۲، ص ۱-۲۹.

- گروه مولفان: سید احمد طباطبایی یزدی، بهمن سیف، رضا مقیسه، غلامرضا فرزادی، محمد تولایی، حسین عیسایی، مرتضی قلعه‌نویی، مصطفی خودسیانی، علیرضا شکری، حمید بزمشاهی، ابراهیم شیرعلی‌نیا، میثم فرزین و بهروز بهرامیان (۱۳۹۴)، «مبانی سبک حکیمانه»، تهران: مرکز باقرالعلوم علیه‌السلام.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۸)، «سیری در سیره نبوی»، تهران: انتشارات صدرا، چاپ چهل و نهم.
- معاونت عملیات نقسا (۱۳۹۷)، اطلس عملیات‌های حشدالشعبی علیه داعش در عراق
- نیک‌منش، رضا و جاویدی، احسان (۱۳۹۹)، نبرد با داعش در عراق، انتشارات مطالعات اندیشه‌سازان نور.
- هزاوه، علی (۱۳۹۳)، «ابعاد و مولفه‌های مدیریت‌های جهادی بر پایه‌ی رهنمودهای مقام‌معظم‌رهبری^{مدظله‌العالی}، تهران: انتشارات نورا.
- قراباغی، میثم و ازگلی، محمد (۱۳۹۹)، واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگویی متعالی رهبری خدمتگزار، نشریه علمی مدیریت اسلامی، زمستان ۱۳۹۹، سال ۲۸، شماره ۴، ص ۱۱۳-۱۳۹

ب - منبع انگلیسی

-Checkland.peter(۱۹۸۹)Tsystems thinking systems practice. londonTjohn wiley&sons.

ب - سایت‌ها

-www. Khamenei.ir- امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) مجموعه بیانات، قابل دسترسی در